

Tekst redakcyjny

„Tylko martwi zobaczą koniec wojny”¹

Słowo końcowe

*Czyż nie do bojowania podobny byt człowieka?
Czy nie pędzi on dni jak najemnik?
Jak niewolnik, co wzdycha do cienia,
jak robotnik, co czeka zapłaty².*

Tak zaczyna się Księga Hioba, księga udręki. Wtórzy jej starożytny głos znad Rzeki Żółtej:

*Wszystkie żywe istoty, w których krew płynie,
zmagać się będą po kres ich życia o przetrwanie.*

Bezustanne zmagania z codziennymi zagrożeniami, troska o jedzenie, współzawodnictwo o pracę, starcia z tymi, którzy chcą nas oczernić lub zabrać dorobek lat ciężkiej pracy. Walka i konflikt to nie tyle aspekty naszego życia, ile jego esencja.

To nie człowiek przyniósł na świat konflikt i rywalizację. Są one częścią nie tylko natury, ale życia w ogóle. Ciało człowieka to nie tyle samodzielny organizm, co cały ekosystem: organizmy żyjące w symbiozie, pasożytujące itp.

¹ Fraza przypisywana Platonowi, wt. George Santayana (1863–1952) w *Soliloquies in England and Later Soliloquies*, nr 25 (1922). <http://www.gutenberg.org/files/48429/48429-h/48429-h.htm> [dostęp: 2020.05.01].

² Hi 7:1, ten i dalsze cytaty za *Biblią Warszawską*. Passus chiński pochodzi z traktatu *Pytania i odpowiedzi...*, s. 197.

toczą w nas i wokół nas walkę o swoje własne przetrwanie. Kto walki zaniecha, tego pożrą, jak to żartobliwie opisywał Stanisław Lem w opowiadaniu *Kobyszcze*:

[...] Wyrosły mu uszy, żeby słyszał, jak zdobycz nadciąga, a także zęby i nogi, żeby ją dogonił i zjadł. A jeśli mu nie wyrosły albo za krótkie były, jego zjedli. Stworzycielką rozumu jest tedy ewolucja; cóż w niej bowiem Głupota i Mądrość oraz Dobro i Zło? Dobro to tyle, kiedy ja kogoś zjem, a Zło, kiedy mnie zjedzą. Toż i z Rozumem: zjedzony, że na to mu przyszło, jest głupszy od jedzącego, ponieważ nie może mieć racji ten, kogo nie ma, a wcale nie ma tego, kto został spożyty³.

Kto w tych wojnach nie ćwiczy, kto nie wykształci broni (ostrożności, szczepionki, ideologii wspomagającej wolę przetrwania tożsamości, armaty), ten przegra. Nie inaczej jest w największej znanej nam skali – państw i imperiów. Lemowe krotchwile dałoby się przetłumaczyć na Tytusa Liwiusza:

Gotujcie się do wojny, skoroście pokoju ścierpieć nie potrafili⁴.

Działa tu uniwersalne prawidło:

Kto przekuje miecze na lemiesz, będzie orał, dla tego, który tego nie zrobi⁵.

Współzawodnictwo o dominację i przetrwanie, które tak celnie wskazał John J. Mearsheimer cytowany przez

³ Stanisław Lem, *Cyberiada*, Kraków 2015.

⁴ łac. *Bellum parate, quoniam pace pati non potuistis*. Słowa zmieniły się w przysłowie: „Jeśli chcesz pokoju, szykuj się do wojny” (łac. *Si vis pacem, para bellum*).

⁵ Parafraza Iz 2:4, zmodyfikowana przez zwolenników posiadania broni w USA.

prof. Zapałowskiego, nie ma końca. Nie będzie końca historii. Pokój? To chyba wtedy, gdy wszyscy stoją i przeladują⁶. Z mistrzowską celnością podsumował sprawę bohater filmu *Król* (2019, reż. David Michôd), gdy skomentował koniec wojny stuletniej:

Tak czyni się pokój – przez zwycięstwo.

Równość, sprawiedliwa dystrybucja? Nierealna mrzonka! Nawet jeśli rozdać wszystkim po równo, to następnego dnia jeden wyda, a drugi odłoży na później. A zrównywanie skończy się użyciem ulubionych narzędzi propagatorów sprawiedliwości społecznej: motyką i młotkiem, jak to celnie ujął Tomasz Wróblewski w jednym ze swoich podcastów.

Niniejsza praca zbiorowa jest przewodnikiem intelektualnym przez wojny i konflikty. Przez ludzką naturę. Naturę dziką, nieobliczalną i okrutną, ale taką, która zapewnia nam przetrwanie – najtrafniej opisują nas paradoksy i sprzeczności. Naturę tę winniśmy studiować i okiełznywać, aby miejsce tych najgorszych cech zastąpiła cywilizacja. Niech w tych wysiłkach zrozumienia samych siebie przyświeca nam – jakże trafna nazwa – *Hymn o miłości*:

Gdy byłem dziecieniem, mówiłem jak dziecko, myślałem jak dziecko, rozumowałem jak dziecko; lecz gdy na męża wyrostem, zaniechałem tego, co dziecięce⁷.

⁶ Parafraza słów przypisywanych Robertowi G. Ingersollowi. Pierwotnie: „To, co [chrześcijańscy królowie] nazywają pokojem, to krótki czas poświęcony konieczności przeladowania ich armat”. Patrz s. 230.

⁷ Kor. 13.1. Niemowlę: dziecko, ktoś niewykształcony, ktoś nieuczony.